

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

Kino Sloboda

Adin Ljuca

“Halo?”, javio se Saša.

“Halo, ovdje Adin, halo...”, pokušao sam nadglasati buku tramvaja koji je upravo prolazio kraj govornice.

“Adine, ?ovje?e, ti si živ?! Živ si, jebo te, živ! Odakle zoveš?”

“Iz Zagreba.”

“Ama, jasno mi je da zoveš iz Zagreba. Kako si se izvukao? Mislio sam, ?ovje?e, da si mrtav. Znam ta?no gdje si bio, vidio sam na vijestima... Gdje se ta?no nalaziš?”

“U govornici.”

“Pa nije, bolan, u Zagrebu jedna govornica! Gdje si sad?”

“Ne znam.”

“Pogledaj oko sebe, reci mi šta vidiš, neki natpis ili... ”

“Kino Sloboda.”

“Dobro. Slušaj me: odmah sjedaj na devetku i kre?i u smjeru Ljubljani. Ja ?u te ?ekati na Selskoj, to je predzadnja stanica.”

Sjedili smo u stanu kod Ružice, Sašine prijateljice, pokušavaju?i amortizirati prve dojmove. Saša je prije mjesec dana, uz pomo? filmskih trikova i crvenog križa, uspio nekako pobje?i iz opkoljenog Sarajeva. Za tih mjesec dana u Zagrebu, fizi?ki se poprili?no oporavio. Ja sam prije mjesec dana dobio granatu direktno u rov, ali nekim ?udom nije me zaka?io ni jedan geler. Zato mi je detonacija propuhala mozak u lobanji, koštanu srž u skeletu i dušu u ovih pedesetak kila na koje sam spao. Mjesec dana mi je trebalo dok sam se s uputnicom na kliniku Rebro dokoprcao do Zagreba. U glavi sam imao crnu rupu od detonacije i sedativa. Na Rebro me nisu htjeli primiti ni sa uputnicom. Na prijemnom odjeljenju, medicinska sestra mi je rekla: “Mi vas, Muslimane, kruhom, a vi nas, Hrvate, kamenom!” Uop?e se nisam uzrujavao. Sve mi je bilo svejedno. Jedino što sam htio, bilo je da odem u pizdu materinu iz tog rata. Smrti se više nisam bojao. “Neka me pregazi tramvaj – u redu. Neka mi padne saksija na glavu – jeste apsurdno, ali i to je u redu. Ali da me neko kolje ili da me granata raznese, to ne. Ta zaboga, ve? je kraj dvadesetog stolje?a, u svijetu se

umire od side, a kod nas od noža, kao u srednjem vijeku.”

Kontao sam šta mi je ?initi. “Ovo Rebro je veliko, mora biti i neki doktor Musliman.” Išao sam od vrata do vrata i ?itao imena lije?nika. Prvi put u životu nisam tražio ?ovjeka, ve? muslimana. Brzo sam naišao na jedna vrata na kojima je ime doktorice bilo muslimansko. Pokucao sam i imao sre?e – zatekao sam je u ordinaciji. “Vi ste ta i ta?”, rekao sam ime sa vrata. “Da, izvolite.” Ispri?ao sam joj svoju pri?u i doktorica se rasplakala. Onda je ona meni ispri?ala svoju. Godinama ve? radi na Rebru, ina?e porijeklom je iz Mostara. Pri?ala mi je o svojoj jedinjoj sestri, koja je u Mostaru i koja... Ali ja nisam bio sposoban za plakanje.

Rekla mi je: “Napraviti ?emo sve potrebne pretrage, uklju?uju?i i CT, jedino ne znam kako ?u te smjestiti u bolnicu.”

“Nije potrebno. Imam gdje spavati.”

Nekoliko dana me je vodila za ruku po bolnici, od specijaliste do specijaliste. Na kraju mi je saop?ila: “Tvoje zdravstveno stanje ?e se poboljšati. U budu?nosti bi jedino mogao imati problema sa pam?enjem. Ne znam kako bih ti to rekla, ta detonacija ti je izbrisala odre?ena mjesta u mozgu i više, vjerovatno, ne?eš biti sposoban da u?iš i pamtiš kao prije.”

“To je dobro. Ima puno stvari koje bih želio zaboraviti”, pokušao sam se našaliti. Ja ina?e s tim svojim spretnim formulacijama po?esto znam ispasti dojmljivo glup.

Kasnije tog istog dana, na ulici sam nabasao na jednog znanca iz Sarajeva koji mi je rekao da je i Saša u Zagrebu i dao mi je broj na koji ga mogu dobiti. Odmah sam ga nazvao. ?im smo se našli i sredili prve dojmove, Saša je izvukao štos papira sa pjesmama koje je pisao u Sarajevu. ?itao sam jednu za drugom. Bile su o ubijanju i mržnji, ali bez traga zla i mržnje.

“Imaš li ti kakvih pjesama?”, upitao me je.

“Ja sam bio u rovu, a tamo mi nije bilo do poezije”, govorio sam izvla?e?i iz zadnjeg džepa farmerki jednu jedinu pjesmu koju sam imao i koja mi se sama složila u glavi u autobusu, na jednoj od trasa po ratom raš?ere?enoj Bosni, na tzv. *koridoru spasa* ili bolje re?eno *divokozjoj stazi spasa*. Pružio sam mu na ?etvrtinu presložen papir.

?im je pro?itao, po?eo je da ska?e po stanu, da me grli i ?estita. Bio sam iznena?en njegovom reakcijom. Pohvale su mi prijale, iako sam bio svjestan da je Sale uvijek bio sklon pretjerivanju. Zgrabio je telefon, zna?ajno me pogledao i po?eo okretati broj. Kad mu se s druge strane neko odazvao, rekao je: “Tomaž, slušaj kako se pišu pjesme.” Smjesta je po?eo ?itati moju pjesmu u telefonsku slušalicu. Valjda mu je glas s druge strane rekao da je pro?ita ponovo, pa je pro?itao još jednom. Nakon toga, Saša je minutu-dvije šutio i slušao svog sugovornika. Onda mu je rekao: “Ok, poslat ?u ti to sutra”, kona?no se pozdravio i položio slušalicu. Još dok su razgovarali, pretpostavio sam da bi to mogao biti poznati pjesnik iz jedne od novonastalih balkanskih državnica.

“Rekao mi je da mu tu pjesmu fotokopiram i odmah pošaljem. Tomaž za par dana ide u Njema?ku, na neakve literarne susrete. Tu pjesmu ho?e da prevede i tamo pro?ita”, prepri?avao mi je Saša. Ispostavilo se da nisam samo ja bio taj koji je htio nestati bestraga. Htio je to i Saša. U Zagrebu nije bila baš najprijetnija i najprijeteljskija atmosfera. Prijetila je opasnost da nas na ulici uhvati policija, presvu?e u uniforme i vrati u Bosnu u rat. Ali ni oti?i se više nije moglo tek tako. U to vrijeme hrvatska pograni?na policija vra?ala je s granice sve za rat sposobne muškarce koji nisu

imali specijalnu dozvolu za izlazak, a zapadni svijet se već opametio i prestao primati bez vize ljude sa pasošima raspadajuće zemlje. Istok je, po običaju, kasnio za Zapadom. Mogli smo birati između Mađarske, Rumunije, Bugarske, čehoslovačke, Poljske, da dalje ne nabrajam. Dogovorili smo se da idemo zajedno, ali Sale je insistirao na Krakovu, a ja na Pragu.

„Ama, kakav te Krakov spopao?!”

“Znaš li ti, čovječe, ko je sve tamo studirao?”, pa krenu nabrajati: te Tesla, te Andrić, te ovaj, te onaj...

“A znaš li ti kakvo pivo imaju u Pragu, i kakve žene?”

Morali smo se brzo odlučiti, u Zagrebu nam je doslovno počelo gorjeti pod nogama. Izabrali smo Prag. Više se ne sjećam zašto, ali putovali smo odvojeno: Saša je otputovao avionom, preko Beča, a ja vlakom, dva dana poslije, preko Budimpešte. Bio sam sâm u kupeu. Negdje kod mađarske granice, probudio me je kondukter i rekao: “Gospodine, probudite se. U kupeu pored vašeg su rumunski šverceri. Ako primijete da spavate, pokrast će vas.” Rekao sam: “Hvala na upozorenju, ali ja nemam ništa što bi mi mogli ukrasti.” Gledao sam u svoju torbicu. U njoj sam imao par arapa, gađa i nekoliko knjiga pjesama koje sam budzašto kupio u Zagrebu – knjige srpskih i bosanskih izdavača su takoređi dijelili džabe, naročito one pisane *irilicom*. Jedino sam morao paziti na pasoš, što je bilo gotovo smiješno. Putovao sam sa pasošem države koja de facto više nije postojala, ali koja se još uvijek nije prestajala raspadati u krvi. Njeno raspadanje mi je ličilo na metastazu u kojoj patogene ćelije proždiru zdrave i nastavljaju se nekontrolirano razmnožavati, sve dok konačno i one same ne pocrkaju s umirućim organizmom. Fuj!

Vrata kupea otvorio je omaleni pijani Rumun. Nešto je promrljao, iz čega sam skužio da traži cigaretu. Sâm sam izvadio jednu iz kutije i pružio mu je, što inače ne činim. Nisam htio da mi on svojim prstima dira cigarete, osjećao sam prema njemu, onako pijanom i neurednom, gađenje. Otišao je. Desetak minuta kasnije, ponovo se pojavio tražeći još jednu cigaretu. Rekao sam: “Ne!” Tad je primijetio moju bocu s vodom, koja je stajala na stolu ispod prozora. Sjeo je preko puta i ličilo uzviknuo: “Votka!” Boca je bila od bezbojnog stakla i bez etikete. “Nije votka, kretenu, a nisam ti ni rekao da možeš sjesti.” Nije me razumio, ili se možda samo pravio. Svejedno. Ponovio je “Votka!” i posegnuo rukom za bocom. Skočio sam, šepao ga za vrat i, izbacivši ga iz kupea, napucao ga nogom u guzicu.

Jest da sam imao svega pedesetak kila žive vage, ali u to vrijeme sam u sebi imao još i 250 kila ludila pride. A ni taj tip nije bio puno teži od mene, šaka jada. “Ako se vrati s pajdašima, dat ću im staklenu votku po glavi”, mumljao sam bijesno u sebi.

Tip se nije vratio. Umjesto njega, u kupe su uskoro ušli čehoslovački carinici. Pijane švercere iz susjednog kupea ostavili su na miru, ali zato su mene, sa problematičnim pasošem i sumnjivo malom prtljagom, izveli iz vlaka. Odveli su me u carinarnicu, odnijeli pasoš na kontrolu i ostavili me čekati u prljavom hodniku s prozorom na kojem su bile rešetke. Nisam se previše uzrujavao, najvažnije u tom trenutku mi je bilo da se na hodniku moglo pušiti i da sam imao dovoljno cigareta. Rekao sam im: “Otiđi će mi vlak.” A oni: “Doći će novi.” “Sva sreća, braćo Slaveni, pa se razumijemo”, prišao sam sâm sa sobom pušeći i šetkajući se gore-dolje po hodniku. Konačno su me pozvali unutra na ispitivanje. Na pitanje: “Svrha putovanja?”, odgovorio sam lakonski: “Turizam!” Nakon dva-tri sata su me zaista pustili, a uto je došao i slijedeći vlak za Prag. Na rastanku me je jedan od carinika čak potapšao po ramenu i vrlo ljubazno pozdravio.

Oko pola pet ujutro, stigao sam na glavnu željezničku stanicu u Pragu. U Zagrebu mi je jedan tatin prijatelj platio voznu kartu za Prag u jednom smjeru i dao mi još 300 DM, da mi se nađe. U džepu sam, ko zna otkud, imao i tridesetak češkoslovačkih kruna u kovanicama. Od Saše, koji me je trebao dočekati na stanici, nije bilo ni traga. Kasnio je, po svom starom običaju. Nisam znao šta da radim, pa sam za siću kupio limenku piva. Bio je to Staropramen za 25 kruna. Saša se pojavio tek u devet. On je, inače, razmišljao vrlo brzo, uvijek brže od drugih ljudi, i umio je vidjeti po nekoliko poteza unaprijed, ali je zato sve tzv. normalne svakodnevnne stvari obavljao sa velikim zakašnjenjem. I dozlabora šepRTLjavo. Njega je, po prethodnom telefonskom dogovoru, prije dva dana dočekala moja prijateljica JIćina, lijepa i poduzetna čehinja, koju sam u predratna vremena upoznao na Jadranu. Da nje nije bilo, ne znam šta bismo. Nikoga drugog u Pragu nismo poznavali. Smjestila nas je u bivši studentski dom koji je, nakon pada komunizma, zakupila i preuredila u hostel. JIćina nam je dala na tjedan besplatnu dvokrevetnu sobu s doručkom i besplatnim korištenjem telefona, da možemo preko novinskih oglasa tražiti sobu u najam.

Nakon četiri-pet dana, našli smo jeftinu sobu kod bivšeg gimnastičara, nekadašnjeg vrhunskog sportiste, a tadašnjeg fizikanera na građevini i alkoholičara. Gazdu smo od milja zvali Bohuš. Bio je dobrodušan, ali u pijanom stanju nepodnošljiv. Stan je bio depresivan, gazda očajan, a nas dvojica doslovno izbezumljeni od svojih ratnih i izbjegličkih užasa. Gazda za nas nije imao posteljinu, a mi nismo imali novca da je kupimo. Osim toga, u stanu je bila samo nekakva stara poluautomatska, bolje rećeno ručna, vešmašina koju smo Saša i ja odmah prozvali “perestrojka”. Takvo čudo od tehnike dotada nismo vidjeli. Mogla je, eventualno, dobro poslužiti još samo kao eksponat u nekom tehničkom muzeju. Jednom sam u njoj pokušao oprati ono malo bijelog veša što sam imao: požderala mi je dvije potkošulje. Bio sam naisto popizdio i otada je više nisam ni probao koristiti. Problem nam je opet riješila JIćina, odnosno njen muž. Njen muž je bio doktor u ogromnoj prigradskoj bolnici, nedaleko od našeg kvarta. Predložio nam je: “Najjednostavnije će biti da po poste ljine dolazite kod mene u bolnicu. Budući da često imam noćne službe, redovno dobijam iste posteljine. Dat ću vam svakom po komplet, svaki tjedandva čete mi vraćati prljave i dolaziti po iste. Ne morate ništa kupovati, niti se zafrkavati sa pranjem i peglanjem.” Tako je i bilo. Tu godinu što smo stanovali kod Bohuša spavali smo u posteljinama na kojima je indigomodrom bojom bilo otisnuto ime bolnice, pećat i broj posteljine. Te godine sam pisma izbjeglim prijateljima po bijelome svijetu započinjao riječima: “Ova sedmica mi započinja sa brojem 7 (Kuko?)...” Ili: “Ove sedmice se budim sa brojem 5 (Sretenovi?)...”

Upisali smo se na vrhunski i stravično skupi akademski tečaj češkog jezika, koji su pohaćali pretežno strani postgradualni studenti. Naravno, primili su nas besplatno, kao osobe sa ratnog područja. Već nakon par sedmica sam morao napustiti kurs da bih se mogao zaposliti. Posao sam našao u radionici kožne galanterije. Svaki dan sam stajao po osam sati uz kožarski stroj, birajući kože odrećene kvalitete i debljine, te od njih krojio i izrezivao dijelove za tašne, ruksake, novčanike i slične pizdarije. Budući da je koža skupa, strogo se vodilo računa da bude što manje otpadaka. Svaka greška se odbijala od plaće koja je bila za trećinu manja od mjesećne školarine za tečaj jezika koji sam zbog tog posla morao napustiti. To je bilo za “bogu plakati”: onakva škola! Saša je imao minimalnu rezervu novca, a povremeno bi ga se sjetio poneki prijatelj i poslao mu koju marku. Meni nije imao ko. Putovao sam tako svaki dan s jednog na drugi kraj Praga, od stana do radionice i nazad. Sat do posla, osam i po sati na poslu. I opet natrag. U sredstvima gradskog prevoza učio sam napamet češke riječi iz džepnog rječnika. Kod kuće sam se pokušavao odmoriti, ali izležavanje u depresijama nije baš najbolji odmor. Ponekad sam pokušavao sastaviti pjesmu. Saša je za to vrijeme nastavio pohaćati tečaj, zatvarao se u stanu, štrebao i ludio za djevojkom koja mu je ostala u opkoljenom Sarajevu. I naravno, pisao je pjesme. Kako smo tek bili došli u Prag, nismo još znali da smo se obreli u gradu sa najvećom specijaliziranom slavenskom bibliotekom na

svijetu. Nismo imali šta ?itati – pa smo pisali. Jednog dana Sale mi je izložio jedan od svojih mnogobrojnih *genijalnih* planova: “Budu?i da nemamo šta ?itati, jedan dan ja moram napisati pjesmu, da ti imaš šta ?itati, a drugi dan ti moraš napisati pjesmu, da ja imam šta ?itati.”

Da skratim: izjedali su nas stravi?na besparica i ?amotinja, a bili smo mladi i željni svega. Sale je neprekidno nešto predlagao. Na primjer: kako da se dva momka što bolje provedu za što manje para. “Našao sam latinoameri?ki no?ni klub. Upad je 15 kruna, pivo 10. Odemo posljednjim metroom u grad, u klubu smo u pono?. Platimo ulaz. Svakih sat vremena popijemo po jedno pivo, plus po kutija cigareta što ispušimo – i tako do pet ujutro, do prvog metroa, ne?e nas iza?i ni po sto kruna!” “Ali otkud nam po sto kruna?”, pitao sam. Ili kad sam se jednog dana izgnjavljen vratio sa posla, do?ekao me je na vratima: “Imam plan! Sad ?emo nas dvojica lijepo napisati pismo Tomažu. Kad sam ga zvaao iz Zagreba, sâm se ponudio da mi pošalje nešto para, za prvu pomo? u izbjeglištvu. On mi je prijatelj. Uostalom, zna nas obojicu, sje?aš se samo koliko mu se svidjela tvoja pjesma. Zna u kakvoj smo situaciji, bla, bla... bit ?e dovoljno da mu samo izme?u redova nazna?imo, bla, bla...”

“Sale, nemoj to raditi.”

“A što da ne? On je slavan i bogat. Prijatelj mi je.”

“Novac ne?eš dobiti, a izgubit ?eš prijatelja.”

“Kako ti to možeš znati, kad ga ne poznaješ?”

“Pa ?itao sam ga. Znam taj tip ljudi.”

“De, Adine, nemoj me, bogati, zajebavati. Nisi baba gatara.”

Saleta sam znao godinama. Uvijek je htio da se sa mnom posavjetuje, ali nikad nije poslušao moj savjet. Osim jednom – da odemo iz Zagreba u Prag, a ne u Krakov. Ja nisam imao volje za te uzaludne rasprave s njim i završio sam rije?ima: “Piši mu što god ho?eš, samo mene ni slu?ajno nemoj spominjati.” Kad sam se nakon nekoliko dana vratio s posla, u stanu sam zatekao potpuno o?ajnog Sašu. Pušio je i nervozno hodao, gotovo pla?u?i.

“Šta se dogodilo?”, upitao sam ga užasnut, strepe?i od loših vijesti iz Bosne.

“Ništa”, rekao je.

“Nemoj me levatiti, šta je bilo?”

Još malo se ne?kao i onda mi je pružio razglednicu iz Ljubljane koju je tog dana primio. Bila je od Tomaža.

“Ama, jebo te to, ja sam se uplašio da se stvarno nešto dogodilo.”

“Pro?itaj šta mi je napisao!”

“Šta imam ?itati, ?ovje?e, šta si o?ekivao?”

Tomaž mu je pisao u stilu kako ga razumije, kako i on sam zadnjih mjeseci ima problema... sve same trice i ku?ine. Jedino što je od sadržaja na pole?ini razglednice bilo napisano jasno i bez

uvijanja, bilo je, da treba zapo?eti raditi na novoj zbirci pjesama, za koju je dobio nekakvu stipendiju, ali da se ne može odlu?iti gdje da je ide pisati: u Barcelonu ili u Prag... pa, kao, pita Sašu, šta ima u Pragu...

“Sale, to me ne zanima. Nemoj mi se jadati. Bježi mi s o?iju, da te ne gledam takvog. Ja ne mogu sebi dozvoliti luksuz da se sjebam zbog takvih stvari.”

Naredna dva-tri dana Sale je zbog toga bio bolestan, a ja sam ga nemilosrdno ignorirao. ?etvrti ili peti dan, kad sam se vratio ku?i s posla, do?ekao me je na vratima sa širokim osmijehom i maltene plehmuzikom.

“Ooo, dragi Adine, pa gdje si ti? Ja sam nam pripremio malo sijelo, a tebe nigdje, da nisi našao kakvu u toj svojoj kožari?”

S pika sam znao da je napisao dobru pjesmu, samo još nisam znao o ?emu i koliko je dobra. Dopratio me je do kuhinje. Na stolu je stajao serviran tanjuri?, na njemu dva, na kriške izrezana paradajza, ona skupa i lijepa, bez okusa, žilavi poput gume. Na tanjuri?u je ležao i komadi? balkanskog sira, lijepo izaranžiran na šnitice. Pored je stajala pljoskica od 3 deca nekakve jeftine moravske šljivovice.

Sjeo sam i rekao: “Hajde, pokaži mi šta imaš.”

Slabo pamtim i vlastite stihove, ali ta pjesma, sastavljena od nekoliko praških slika i situacija kroz koje smo zajedno prolazili, odmah mi se urezala u pam?enje. Od prvog stiha obra?ao se svom prijatelju koji se dvoumio da li da ode pisati svoju novu zbirku pjesama u Prag ili u Barcelonu: “*U Pragu možeš vidjeti ekskurziju slijepaca kako bijelim ticalima premjeravaju elokvenciju turisti?kog vodi?a: goti?ke portale, baroknu svedenost volumena...*” U Pragu se tako?e može vidjeti kako: “*U latinoameri?kom no?nom klubu, kraj pijanih Ke?ua poleglim po stolovima, oko pola ?etiri, tonu u bezna?e praške djevojke kao bosanski gradi?i na radijskim vijestima...*” Ukratko, ?ovjek u tom Pragu može vidjeti svašta, samo ako to stvarno želi – pa makar bio i slijep. Na kraju pjesme mu Saša ipak savjetuje da ostane kod ku?e.

“Šta misliš, da mu pošaljem tu pjesmu?”

“Pošalji – i ne?e ti se više nikada javiti”, odgovorio sam.

Pjesma je poslana, odgovor nikad nije stigao. Uostalom, ubrzo nakon toga promijenili smo i adresu. Odselili smo se od našeg Bohuša. Otišli smo iz stana koji nije bio bolnica, ali je bio ludnica. Odselili smo se iz danâ u kojima smo no?u bježali u snove, ušuškani u posteljine i jastu?nice s otisnutim indigomodrim imenom bolnice i brojem.

Promijenili smo stan i kupili nove posteljine.

(2005)

© 2013 Adin Ljuca

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative

Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.